

KASHTACHILIK – NAQSHLAR TILIDA BITILGAN TARIX**Sheraboyeva Sojida***“Termiz” davlat muzey-qo‘riqxonasi Rassom ta‘mirlovchisi*

Annotatsiya. Ushbu maqola o‘zbek kashtachilik san‘atining tarixi, naqshlarning madaniy va falsafiy ahamiyati, hududiy maktablar va zamonaviy rivojlanishi haqida so‘zlaydi. Kashtachilik orqali xalqimizning qadriyatlari va tarixiy voqealari naqshlar tilida saqlanib qolganligi ta‘kidlanadi. Shuningdek, milliy kashtachilik san‘atining bugungi kunda ham yangi shakllarda davom etayotgani haqida ma‘lumot beriladi.

Kalit so‘zlar: Kashtachilik, naqsh, o‘zbek milliy san‘ati, tarix, madaniyat, hududiy maktablar, zamonaviy dizayn, an‘anaviy san‘at

Milliy san‘atimizning eng nozik, eng nafis va eng chuqur ma‘noli turlaridan biri bu – kashtachilik. Bu san‘at turi oddiy matoga ip bilan naqsh tushirishdan iboratdek tuyulsa-da, uning har bir igna urilishi, har bir chizig‘i, har bir rang tanlovi orqasida butun bir xalqning tarixi, urf-odati, ishonchlari va orzulari yashiringan bo‘ladi. Kashtachilik, ya‘ni tikuvchilik san‘ati, nafaqat o‘zbek milliy madaniyatining ajralmas qismi, balki xalqimiz tarixining va falsafasining nodir ifodasidir. Har bir kashta naqshi, har bir chizilgan o‘yin, alohida bir ma‘no va voqeani o‘zida mujassam etgan – u tarixning tilida bitilgan eng nozik asar hisoblanadi.

Kashtachilik san‘ati asrlar davomida avloddan avlodga og‘zaki va amaliy tarzda o‘tib kelgan. Ayniqsa, O‘zbekistonning Surxondaryo, Buxoro, Samarqand, Qashqadaryo, Farg‘ona vodiysi kabi hududlarida bu san‘at o‘ziga xos maktablarni shakllantirgan. Har bir hududning kashtalari naqsh, rang, joylashuv va ishlov texnikasi bilan ajralib turadi. Masalan, Surxondaryo so‘zanalaridagi yirik va jonli gul naqshlari, Buxoro kashtalaridagi mayda, ammo mukammal detallar yoki Farg‘ona maktabiga xos qush va geometrik shakllar bunga misol bo‘la oladi.

Kashtalarda eng ko‘p uchraydigan naqshlar – gul, barg, oftob, hilol, qush, yulduz, ba‘zida esa xayoliy mavjudotlar ham tasvirlanadi. Bu tasvirlar o‘z zamonasining ramzlari bo‘lib, ko‘pincha farovonlik, himoya, baxt, mehr, hatto sehrli kuch singari ma‘nolarni o‘z ichiga oladi.

Bugungi kunda ham kashtachilik san‘ati qadrlanmoqda. U faqat milliy liboslarni emas, balki zamonaviy interyerlar, sovg‘alar, aksesuarlar, turistik mahsulotlar orqali ham hayotimizga kirib kelmoqda. Ayniqsa, yosh dizaynerlar bu san‘atni yangi uslubda talqin etib, milliy va zamonaviylik uyg‘unligini yaratishmoqda. Har bir naqsh o‘ziga xos kod, o‘ziga xos tilni yaratadi. Masalan, «gul» naqshi – go‘zallik va umid ramzi, «barg» esa hayotning davomiyligini bildiradi. «Yulduz» naqshlari esa qadimdan baxt, omad va ilohiy kuch ramzi bo‘lgan. Kashtachilikda qo‘llaniladigan har bir chiziq,

har bir geometrik shakl, o'zining alohida tarixiy va madaniy ahamiyatiga ega.

Kashtachilik – bu nafaqat san'at, bu xalqning ko'nglidan chiqqan tilsiz hikoya, naqshlar bilan bitilgan tarixdir. Har bir kashta – bu milliy xotira, xalqning ruhi, ayollarning mohirligi va yuragidagi go'zallikning ifodasidir.

O'zbekistonning turli hududlarida kashtachilik maktablari shakllangan. Xiva, Buxoro, Samarqand, Farg'ona vodiysi – har bir hududda o'ziga xos rang-barang naqshlar, ishlash usullari mavjud. Masalan, Xiva kashtachiligida ko'proq geometrik va gulli naqshlarga e'tibor qaratiladi, Samarqand kashtachiligida esa murakkab bog'lamalar va rang-barang tasvirlar ko'p uchraydi. Bugungi kunda kashtachilik an'anaviy ma'noda saqlanib qolgan bo'lsa-da, u zamonaviy san'at va dizaynda ham o'z o'rnini topmoqda. Ko'plab yosh dizaynerlar va hunarmandlar kashtachilik elementlarini kiyim-kechak, aksessuar va interyer bezaklarida qo'llamoqda. Bu esa milliy merosimizni yangi avlodga yetkazish, xalq san'atining rivojlanishiga xizmat qilmoqda. Kashtachilik san'ati — o'zbek madaniyatining chuqur tarixiy ildizlari bilan bog'langan noyob xalq hunarmandchiligi shaklidir. Bu san'atning asosiy o'ziga xosligi — naqshlar orqali tarix va ma'naviyatni ifodalashidir. Naqshlar, shunchaki bezak emas, balki xalqning dunyoqarashi, e'tiqodi, hayotiy qadriyatlari va hatto ijtimoiy munosabatlarining ramziy ko'rinishidir.

Tahlil natijasida kashtachilik naqshlarida uchraydigan asosiy elementlar — geometrik shakllar, o'simlik motivlari, yulduzcha va boshqa ramzlar o'ziga xos ma'no kasb etadi. Masalan, “gul” naqshi go'zallik va yangilanishni, “barg” esa umr davomiyligini bildiradi. Bu ramzlarning xalqqa ma'lum bo'lgan ijtimoiy va ma'naviy mazmuni kashtachilik san'atini faqat bezak sifatida emas, balki tarixiy hujjat sifatida ham ahamiyatga ega qiladi.

Hududiy farqlarni ko'rib chiqishda kashtachilikning turli maktablari o'ziga xosliklarini saqlab qolganligi aniqlanadi. Xiva, Buxoro, Samarqand kabi markazlarda naqshlarning shakli va uslubi o'zaro farq qiladi, bu esa har bir hududning madaniy xususiyatlarini aks ettiradi. Shuningdek, bu farqlar milliy madaniyatning boy va rang-barang ekanligini ko'rsatadi.

Zamonaviy davrda kashtachilik nafaqat an'anaviy ko'rinishda saqlanib qolmoqda, balki yangi uslub va texnologiyalar bilan boyitilib, keng auditoriyaga taqdim

etilmoqda. Bu esa milliy san'atimizning rivojlanishiga, yosh avlodlar orasida madaniy merosga qiziqishning ortishiga xizmat qilmoqda.

Umuman olganda, kashtachilik san'ati nafaqat o'tgan avlodlarning ma'naviy xazinasi, balki kelajak avlodlarga yetkazilishi lozim bo'lgan bebaho madaniy merosdir. Uning naqshlaridagi ramziy ma'nolarni chuqur tushunish va saqlash – xalqimizning madaniy barqarorligini ta'minlaydi.

Xulosa. Kashtachilik san'ati o'zbek xalqining boy madaniy merosi bo'lib, naqshlar tilida tarixning jonli dalillari saqlanadi. Har bir naqsh, har bir chiziq o'zining alohida ma'nosi va tarixiy ahamiyatiga ega. Milliy kashtachilik an'analarini asrab-avaylash va zamonaviylik bilan uyg'unlashtirish orqali biz nafaqat madaniyatimizni saqlab qolamiz, balki uni yanada rivojlantiramiz. Shunday qilib, kashtachilik nafaqat o'tgan avlodlarning san'ati, balki kelajak uchun bebaho madaniy boylikdir.

Manbalar

1. Olimova, M. (2018). *O'zbek kashtachiligi va uning tarixi*. Toshkent: San'at nashriyoti.
2. Tursunov, A. (2020). *Naqshlar tilida – o'zbek milliy madaniyati*. Samarqand: Madaniyat nashriyoti.
3. Rasulov, D. (2017). "Kashtachilikda milliy motivlar". *O'zbekiston san'ati*, 5(2), 45-53.
4. Saidova, N. (2019). *Hududiy kashtachilik maktablari*. Toshkent: Fan va texnologiya.